

Nr 9.

Ankom till riksdagens kansli den 22 februari 1944 kl. 4 em.

*Utlåtande i anledning av väckta motioner angående viss
ändring i förordningen om moderskapspenning.*

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 99 i första kammaren av fru *Sjöström-Bengtsson* och herr *Gustaf Karlsson*, samt nr 157 i andra kammaren av fröken *Öberg m. fl.*

I motionerna, vilka äro likalydande, yrkas, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring av Kungl. Maj:ts förordning den 11 juni 1937 om moderskapspenning, att förskott å moderskapspenning må utbetalas till kvinna, som genom intyg av läkare eller barnmorska gjort sannolikt, att havandeskapet är längre framskridet än i sjunde månaden.

Såsom skäl för detta yrkande har i motionerna bland annat anförts följande:

Den nuvarande anordningen, att kvinnan först i sista havandeskapsmånaden skall komma i åtnjutande av förskott å moderskapspenningen, synes oss uppenbart obillig. Enär moderskapspenningen bland annat skall användas till barnets utrustning, är det naturligtvis lämpligt och önskvärt, att kvinnan långt tidigare blir i tillfälle att inköpa material till och själv förfärdiga utrustning åt sitt väntade barn. Sett ur psykologisk synpunkt bör man icke förmena kvinnan den glädje och tillfredsställelse det innebär att i god tid kunna ordna med barnets utrustning. Men även ur ekonomisk synpunkt är det synnerligen värdefullt, att kvinnan, innan hon alltför mycket tynges av havandeskapet, kan göra inköp av material och påbörja sömnaden av barnkläder m. m. Om detta uppskjutes till sista havandeskapsmånaden, varken orkar eller hinner kvinnan ägna någon vidare tid däråt. Ofta lider hon då av stor trötthet och har svårt att gå. Därtill kommer att hemsysslorna så kort tid före barns-börden givetvis kräva längre tid och i regel taga alla hennes krafter i anspråk.

Vad blir då följden av att förskott å moderskapspenning utbetalas först i sista havandeskapsmånaden? Givetvis den att kvinnan måste inköpa färdigsydd utrustning. Detta är emellertid såsom förut framhållits olämpligt ur både psykologisk och ekonomisk synpunkt.

Med hänsyn till att förskott å moderskapspenning numera utbetalas av barnavårdsnämnd samt att denna utbetalning i regel sker genom anvisningar, anse vi, att hinder ej längre föreligger för en återgång till den tidigare anordningen, att förskottet utbetalas, då kvinnan befinner sig i åttonde havandeskapsmånaden.

Beträffande de skäl, som i övrigt anförts till stöd för det i motionerna framställda yrkandet, får utskottet hänvisa till motionerna.

Enligt förordningen den 11 juni 1937 (nr 338) om moderskapspenning skall moderskapspenning av statsmedel utgå med ett belopp av 75 kronor till

kvinnor, som till lindrande av de med barnsbörd förenade kostnader är i behov därav (1 §). Kvinna äger ej rätt till moderskapspenning vid barnsbörd, som berättigar henne till moderskapshjälp från erkänd sjukkasse. Behov av moderskapspenning skall, där ej särskilda omständigheter till annat föranleda, anses föreligga, om för kvinnan eller, där hon är gift och sammanlever med sin man, för makarna tillsammans vid senaste taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt icke upptagits beskattningsbart belopp, uppgående till minst 2 500 kronor (3 §).

Rätten till moderskapspenning prövas och moderskapspenning utbetalas av centralsjukkassan för den ort, där kvinnan är bosatt, eller, efter överenskommelse med centralsjukkassan, av vederbörande lokalsjukkasse (4 §). Kvinna, som vill komma i åtnjutande av moderskapspenning, bör själv eller genom annan göra ansökan därom i god tid före barnsburden (5 §). Sjukkassan skall (6 §) skyndsamt verkställa utredning rörande omständigheter av betydelse för bedömning av kvinnans rätt till moderskapspenning. Har kvinnan genom intyg av läkare eller barnmorska gjort sannolikt, att havandeskapet är längre framskridet än i åttonde månaden, må, därest i övrigt kvinnan befinnes äga rätt till moderskapspenning, såsom förskott å denna ett belopp av 40 kronor omedelbart utbetalas. Enligt 6 § i dess ursprungliga lydelse — i vilket hänseende ändring skedde genom förordning den 31 augusti 1940 som trädde i kraft den 1 oktober samma år — gällde härutinnan, att havandeskapet skulle vara längre framskridet än i sjunde månaden. Jämlikt paragrafen i dess lydelse enligt nyssnämnda förordning den 31 augusti 1940 gäller vidare, att i sådant fall utbetalningen skall ske till vederbörande barnavårdsnämnd, som har att tillställa kvinnan beloppet. Eljest får moderskapspenning ej utbetalas, förrän till sjukkassan inkommit intyg, utfärdat av läkare, barnmorska eller annan känd och trovärdig person, att kvinnan fött barn.

Enligt 32 § förordningen den 26 juni 1931 (nr 280) om erkända sjukkassar skall centralsjukkasse vid barnsbörd utgiva moderskapshjälp med 110 kronor åt kvinnlig medlem, som omedelbart före barnsburden varit medlem av erkänd sjukkasse under oavbrutet minst 270 dagar. Efter medgivande av tillsynsmyndigheten må centralsjukkasse utgiva moderskapshjälp med högre belopp än nyss sagts. Såsom förskott må enligt paragrafen i dess lydelse jämlikt förordning den 31 augusti 1940, därest havandeskapet är längre framskridet än i åttonde månaden, utbetalas 60 kronor; förut gällde även härutinnan som villkor för förskott, att havandeskapet skulle vara längre framskridet än i sjunde månaden.

I proposition nr 5 till 1940 års urtima riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag om vissa ändringar i bestämmelserna rörande mödrahjälp och moderskapspenning. I fråga om moderskapspenningen avsåg förslaget bland annat att erhålla en bättre kontroll över moderskapspenningens användning (se s. 85—95 i propositionen). Till grund för propositionen låg en den 1 april 1940 dagtecknad skrivelse av socialstyrelsen, innefattande förslag till vissa ändringar i mödrahjälpsförordningen m. m. Skrivelsen, i den mån den berör här

förevarande spörsmål, finnes intagen i andra lagutskottets utlåtande nr 4 år 1942.

Över socialstyrelsens skrivelse inhämtades yttranden, bland annat från pensionsstyrelsen. Pensionsstyrelsen yttrade bland annat — efter att hava framhållit, att till dess slutlig ståndpunkt tagits till frågan, huru samhällets hjälpåtgärder vid havandeskap och barnsbörd borde vara anordnade, man syntes böra undvika sådana ändringar, som rubbade moderskapspenningens hittillsvarande karaktär — följande:

Detta syntes, utan att det för mödrahjälpen tillämpade övervaknings-systemet genomgående komme till användning, kunna ske genom begränsning av den tid, under vilken förskott på moderskapspenningen kunde erhållas, så att utbetalningen av förskottet gjordes först då de i samband med nedkomsten framträdande behoven började göra sig gällande. De mera sekundära behov, som hänförde sig till tidigare skeden av havandeskapet, skulle kvinnan alltså få tillgodose med egna medel eller i annan ordning, varigenom risken för en mindre ändamålsenlig användning av moderskapspenningen till väsentlig del skulle bortfalla.

Enligt nu gällande bestämmelser stode möjligheten att erhålla förskott normalt öppen under de tre sista havandeskapsmånaderna, d. v. s. från och med den tidpunkt, då fostret kunde beräknas ha utvecklats till livsduglighet. Förmodligen hade flertalet kvinnor, som kommit i åtnjutande av mödrahjälp, dessförinnan uttagit förskott på moderskapspenningen, varigenom det vid nedkomsten utfallande beloppet av sistnämnda understöd kommit att utgöra endast återstående 35 kronor. Klart torde vara att denna summa i många fall måste befinnas otillräcklig för täckande av de behov, som uppträdde i samband med förlossningen eller under tiden därefter, varvid i motsvarande mån mödrahjälpen kunde komma att tagas i anspråk för utgifter av samma slag, för vilka moderskapspenningen vore avsedd.

Pensionsstyrelsen förordade därför, att den nu gällande gränsdragningen frånginges och tidpunkten för erhållande av förskott förskötes emot tiden för nedkomsten så långt som kunde ske utan åsidosättande av hänsynen till de viktigaste behoven omedelbart före nedkomsten såsom resor, hemhjälp och personlig utrustning. Styrelsen föreslog, att tidpunkten bestämdes till en månad före nedkomsten. Kvinnan skulle alltså, för att kunna ifrågakomma till erhållande av förskott, göra sannolikt, att havandeskapet vore längre framskridet än i nionde havandeskapsmånaden, därvid varje havandeskapsmånad räknades omfatta fyra veckor.

Föredragande departementschefen, statsrådet Möller, anslöt sig i propositionen till pensionsstyrelsens förslag samt yttrade vidare:

Däriegenom att tidpunkten för erhållande av förskott på moderskapspenningen förskjutes emot tiden för nedkomsten skulle, såsom pensionsstyrelsen utvecklar, risken för en mindre ändamålsenlig användning till väsentlig del bortfalla. Åtgärden kan nämligen otvivelaktigt antagas medföra, dels att förskottet komme att begäras i ett betydligt mindre antal fall än för närvarande, varvid moderskapspenningens hela belopp komme att utbetalas först efter nedkomsten, och dels att, då förskott erhöles, en större del av detsamma komme att användas för behov i direkt samband med nedkomsten än nu vore fallet. Någon fullständig garanti mot missbruk av moderskapspenningen erbjuder väl icke heller detta förslag, men det innebär en påtaglig förbättring, som vinnes utan att några nämnvärda olägenheter av organisatorisk eller annan art uppstå. Med hänsyn till att möjlighet bör förefinnas för kvinnan att er-

hålla förskottsmedel till täckande av de viktigaste behoven omedelbart före nedkomsten, såsom resor, hemhjälp och personlig utrustning, synes det väl avvägt att på sätt pensionsstyrelsen föreslagit fastställa tidpunkten för erhållande av förskott till månaden före nedkomsten. — Vid bifall till detta förslag torde även motsvarande bestämmelse rörande moderskapshjälpen böra ändras. Denna bestämmelse finnes upptagen i 32 § förordningen den 26 juni 1931 (nr 280) om erkända sjukkassor.

Det synes mig emellertid som man icke borde stanna vid denna reform utan kunde gå ett steg vidare i riktning mot en ytterligare förbättrad ordning på detta område. Det har allmänt vitsordats, att det framförallt vore beträffande förskottet å moderskapspenningen, som risken för en oriktig användning föreläge. Då möjlighet, efter vad förut sagts, bör förefinnas för kvinnan att erhålla förskottsmedel till täckande av de viktigaste behoven omedelbart före nedkomsten, måste den från ett par håll framkastade tanken att helt enkelt indraga rätten att erhålla förskott avvisas. Däremot synes det icke kunna möta betänkligheter att föreskriva, att förskott å moderskapspenning alltid skall utbetalas till barnavårdsnämnden i den kommun, där kvinnan vistas; nämnden skulle därefter hava att tillställa kvinnan förskottet. Nämnden kunde därvid övervaka, att det förskotterade beloppet användes för de ändamål, som angivits i ansökningen om förskott och för vilkas tillgodoseende förskottet beviljats. I överensstämmelse med pensionsstyrelsens mening föreslås icke nu motsvarande kontrollföreskrifter beträffande moderskapshjälpen. Lämpligt torde även vara att, i enlighet med av mödrahjälpnsnämnden i Stockholm framställt förslag, varje moder, som beviljas moderskapspenning, erhåller ett tryckt meddelande med anvisning på de ändamål för vilka moderskapspenningen är avsedd, och upplysning om att mödrahjälp ej kan påräknas för dessa ändamål utom i sådana fall, då moderskapspenningen ej varit tillräcklig för tillgodoseende av densamma.

Propositionen behandlades av *tredje särskilda utskottet*, som i utlåtande nr 2 tillstyrkte förslaget till ändrad lydelse av 6 § förordningen om moderskapspenning och 32 § förordningen om erkända sjukkassor.

I en vid utlåtandet fogad reservation anförde herr *Jacobson*, att han icke kunnat ansluta sig till de beträffande moderskapspenningen och moderskapshjälpen framställda förslagen, samt därför hemställde, att de genom propositionen framlagda förslagen till förordning angående ändrad lydelse av 6 § förordningen om moderskapspenning och till förordning angående ändrad lydelse av 32 § förordningen om erkända sjukkassor icke måtte av riksdagen bifallas.

Riksdagen biföll utskottets hemställan. Förordningar angående ändrad lydelse av 6 § förordningen om moderskapspenning och 32 § förordningen om erkända sjukkassor utfärdades — såsom förut nämnts — den 31 augusti 1940 och trädde i kraft den 1 oktober samma år.

Vid 1942 års riksdag hemställde herr *Sundvik* i en inom första kammaren väckt motion, nr 17, att 6 § andra stycket i förordningen om moderskapspenning måtte ändras så att paragrafen i fråga om tidpunkten för erhållande av förskott gäves samma lydelse som den på denna punkt ursprungligen hade.

Andra lagutskottet yttrade i utlåtande nr 4 i anledning av motionen, att, såvitt utskottet hade sig bekant, hade under den jämförelsevis korta tid som

förflutit sedan statsmakterna senast tagit ställning till hithörande spörsmål sådana omständigheter icke framkommit som borde föranleda att frågan om bestämmelserna rörande förskott å moderskapspenning ånyo upptoges till omprövning. Med hänsyn härtill funne utskottet ej påkallat att i anledning av ifrågavarande motion tillstyrka vare sig lagändring i det hänseende, som sågades i motionen, eller en framställning i ämnet av riksdagen till Kungl. Maj:t.

Utskottet hemställde därför, att motionen icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd. Reservation anfördes av herr Hage. Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen gällde enligt 6 § förordningen om moderskapspenning i dess ursprungliga lydelse, att förskott å moderskapspenning kunde utbetalas, därest kvinnan gjorde sannolikt att havandeskapet vore längre framskridet än i *sjunde* månaden. Genom förordning den 31 augusti 1940, som trädde i kraft den 1 oktober samma år, vidtog den ändringen i paragrafen, att som villkor för förskott föreskrevs att kvinnan gjorde sannolikt att havandeskapet vore längre framskridet än i *åttonde* månaden. I samband härmed infördes stadgande om att utbetalningen av förskottet skulle ske till vederbörande barnavårdsnämnd, som hade att tillställa kvinnan beloppet. Dessa ändringar vidtoges i syfte att erhålla bättre kontroll över moderskapspenningens användning.

I de nu till behandling föreliggande motionerna hemställas om sådan ändring i 6 § förordningen om moderskapspenning, att paragrafen i fråga om tidpunkten för erhållande av förskott gives samma lydelse som den på denna punkt ursprungligen hade. Mot stadgandet om förskottets utbetalande till barnavårdsnämnd hava motionärerna icke framställt någon erinran.

Enligt utskottets mening kan det icke bestridas, att den nuvarande bestämmelsen om tiden för erhållande av förskott kan föranleda olägenheter i de av motionärerna angivna hänseendena. Utskottet ifrågasätter, huruvida icke betryggande kontroll över moderskapspenningens användning i fall då förskott utgår numera erhålles i främsta rummet genom den år 1940 införda bestämmelsen, att utbetalning av förskott skall ske till vederbörande barnavårdsnämnd. Nämnderna torde såsom motionärerna framhållit i stor utsträckning utbetala understödet genom anvisningar. Med hänsyn till vad nu anförts anser utskottet, att frågan om tiden för erhållande av förskott bör upptagas till omprövning.

Då det jämväl kan ifrågasättas, huruvida icke den kontroll sjukkassorna utöva över dem av kassornas medlemmar, som komma i åtnjutande av förskott å moderskapshjälp, är lika betryggande som nyssnämnda kontroll från barnavårdsnämndernas sida, och med hänsyn till önskvärldheten av att samma bestämmelser om tiden för erhållande av förskott gälla vid moderskapspenning och moderskapshjälp, torde en ändring av förordningen om moderskapspenning i förevarande hänseende böra föranleda motsvarande ändring i förordningen om erkända sjukkassor.

Utskottet.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 99 och II: 157 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande sådan ändring av 6 § förordningen den 11 juni 1937 om moderskapspenning att förskott å moderskapspenning skall kunna utbetalas, om kvinnan gör sannolikt att havandeskapet är längre framskridet än i sjunde månaden, samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga det förslag, som kan föranledas därav.

Stockholm den 22 februari 1944.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Norman, Forslund, Olof Carlsson, Mannerskantz**, *Hage, Hallagård, Hagman* och *Wahlund**;

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herr *Olovson* i Västerås, fröken *Andersson**, herrar *Pettersson* i Hällbacken, *Cruse, Holm**, fru *Johansson* och herr *Hedlund* i Rådom*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
